

Tingmøde 6

"ER BEDERUM/STILLERUM EN GOD IDE AT HAVE PÅ UDDANNELSESSTEDERNE?"

Tak til alle deltagere!

HVAD ER TINGET?

Tinget er et online dialogforum, hvor aktuelle samfundsemner tages op, som rummer konflikt, dilemmaer el. udfordringer omkring det at være borger i det multietniske Danmark. Ikke kun folk med minoritetsbaggrund, men også majoritetsdanskere skal lære nyt om og af hinanden – og om os selv.

HVEM ER TINGET?

Tinget er de deltagere, der er til stede til Tingmødet.

Aktører i Tingmøde 6. Er det en god ide at have bederum på uddannelsessteder?

- **Zainab Nasrati**, praktiserende muslim, studerende, debattør og tidl. radiovært ved 24/7.
- **Ida Diemar**, rektor ved Høje Tåstrup gymnasium.
- **Lene Kühle**, professor mso ved Aarhus universitet.

Derudover bidrog ca. 10 deltagere med forskellige etniske baggrunde, også dansk.

Teamet bag Tingmødet havde uden held inviteret aktører med fra kristne og spirituelle miljøer, mhp. at de kunne give deres holdning til kende omkring behovet for et stille/bederum.

EMNET FOR TINGMØDE 6:

ER BEDERUM/STILLERUM EN GOD IDE AT HAVE PÅ UDDANNELSESSTEDERNE?

Mange **muslimer og kristne efterspørger et stillerum**, hvor de kan udføre bønsspraksis. Samtidigt oplever flere unge stress og pres i hverdagen. Kunne et stille/bederum med plads til tilbagetrækning, bøn, refleksion og meditation være en god ide?

Skolerne er afvisende med henvisning til at **danske uddannelsessteder skal være sekulære** og ikke forkynde nogen former for religion. Så vidt vides findes der ingen gymnasier og ungdomsuddannelser i Danmark, som har indført et bederum/stillerum.

Dette Ting-møde undersøger, **om bede/stillerum i en eller anden form kan have en berettigelse** – med plads til stilhed, indadvendthed, bønsspraksis, meditation og refleksion – så at studerende og elever kan trække sig tilbage i en hektisk hverdag.

Nedenstående er highlights fra mødet. Replay af mødet (med fraklip) kan ses via dette link: <https://www.youtube.com/watch?v=cKp2Z3RZRSk&t=2310s>

Tekst udarbejdet af Karen Nørskov.

TINGET KUNNE IKKE OPNÅ ENIGHED OM SPØRGSMÅLET

Selv om mødet ikke var lagt op til kun at handle om muslimers ønske om at have et bederum på uddannelsesinstitutioner, så blev det alligevel det, der fyldte en stor del af mødet.

Her syntes holdningerne ret uforenelige.

På den ene side var der Zainab Nasrati, praktiserende muslim. Hun så et stort behov for at muslimer får tildelt et rum til at praktisere den daglige muslimske bøn. Hun synes, at det er en diskrimination af muslimer, at de ikke kan få et sted at praktisere deres bøn, men må gøre det under trapper eller et fjernt sted på et bibliotek med fare for at genere andre.

På den anden side var der Ida Diemar, rektor på et gymnasium, som helt afviste ideen om at et stille/bederum kunne have en berettigelse. Hun opfattede religiøs praksis som en potentiel anti-demokratisk

HIGHLIGHTS FRA INTERVIEW AF IDA DIEMAR, REKTOR PÅ HØJE TAASTRUP GYMNASIUM

- Vi har faget religion, der er obligatorisk. Der hører religion til. Derudover skal religion ikke have nogen plads på gymnasiet.
- Jeg opfatter **det at udøve sin religion som ekskluderende**. Der kan følge ubehageligheder med f.eks. negativ social kontrol.
- Et bede/stillerum vil øge risikoen for social kontrol blandt muslimer.
- Bede/stillerum kan **potentielt modarbejde frihed og folkestyre**.
- Der skal ikke være religiøs forkyndelse på skolen. Det vil virke ekskluderende. Det passer ikke ind i gymnasiets ånd med fokus på dannelse.
- Jeg har på ingen måde tænkt, at bederum vil være en løsning på trivsel. **Jeg kan ikke se, at religion er en del af løsningen**.
- Elever, der er pressede af stress eller andet, vil ikke gavne af muligheden for at trække sig tilbage til et bede/stillerum. Deres trivsel styrkes gennem gode lærer-elev-relationer, inkluderende aktiviteter og adgang til vejledning via mentorer og studievejledere.
- **Skolens fællesskaber står i kontrast til et religiøst fællesskab**, som man må finde et andet sted.

Se hele interviewet med Ida Diemar her:

https://www.youtube.com/watch?v=UBfM_BCadOc

HIGHLIGHTS FRA INTERVIEW AF ZAINAB NASRATI, STUDERENDE OG RADIOVÆRT

- Det er **helt vitalt som muslim at kunne bede 5 gange om dagen**. Når der ikke findes et bederum, så beder man i tomme lokaler, under en trappe, et tomt sted i biblioteket eller på gangene, mens der er undervisning.
- Hvis man ikke må bede, svarer det til at man ikke må være muslim i Danmark.
- Et bede/stillerum skal være et rum til alle, som har brug for at trække sig tilbage – **uanset trosretning** eller hvis man bare har brug for et pusterum. Der skal ikke være mistillid, når man vil trække sig.
- **Bederum betyder at der er frihed** til at være den, man er.
- Bøn kan ikke sidestilles med religionsundervisning. Det er to vidt forskellige ting.
- Bøn kan heller ikke sidestilles med forkyndelse. **Bøn er en individuel handling**, som kun retter sig mod eleven selv.
- Muslimer kan sagtens dele et bede/stillerum med kristne, mediterende og andre, der gerne vil trække sig tilbage og have et **pusterum**.
- Vil vi et sted hen, hvor religionsfrihed skal være begrænset?
- Det er mig en gåde, hvordan det kan være anti-demokratisk at udføre en bøn.

Se hele interviewet af Zainab Nasrati her:

https://www.youtube.com/watch?v=UBfM_BCadOc

HIGHLIGHTS FRA INTERVIEW AF LENE KÜHLE, PROFESSOR MSO VED RELIGIONSVIDENSKAB, AU

- Lene Kühle har sammen med 3 andre undersøgt stillerum på universiteter i Danmark, Norge og Sverige. Forskningsartikel kan findes ved at søge "Rooms of Silence at three universities in Scandinavia"
- **I Norden har stillerum spredt sig**, så de findes mange steder. Der er mange navne: Retræterum, inter-religiøse rum, refleksionsrum, stillerum, bederum. Rummene findes dog **mere på universiteter end på gymnasier**.
- Når man så på, hvordan man greb det an i Norge, Sverige og Danmark, så var der forskellige intentioner, brugen var forskellig og man indrettede det også meget forskelligt. Der var også stor forskel på, hvor meget man brugte det. I Århus blev det ikke brugt ret meget, og i Malmø blev det brugt rigtig meget. Det var en stor rodebunke.
- En af konklusionerne var, at der tit var **en modsætning mellem institutionernes intention og indretning** og så den måde, som rummene rent faktisk blev brugt. Og det kunne godt lede til nogle **konflikter**.
- Noget af det, der er på spil, er, **om religion ses som noget individuelt eller noget kollektivt?** I Norge var der en konflikt, fordi kristne og muslimer ville lave noget kollektivt i rummet, og det kunne de ikke i et stillerum, som lægger op til noget mere individuelt.

HIGHLIGHTS FRA INTERVIEW AF LENE KÜHLE, PROFESSOR MSO VED RELIGIONSVIDENSKAB, AU

- Det er umiddelbart **mest muslimer, der har meget behov for et bederum**. Det har ledt til nogle konflikter nogle gange, fordi ikke-muslimer sagde: Jamen, det er muslimer, der overtager rummene. Hvad så med os andre?
- Kan man **forene sekularitet og stillerums-praksis**? Det er vigtigt at der er **en klar ide om, hvad institutionerne ønsker at rummet bruges til**. Hvad er behovet og hvordan kommer man det bedst i møde? Hvis der er forskellige forestillinger på spil om, hvad rummene skal være, og hvordan de bruges, så opstår der nemmere konflikter.
- Religion spiller en meget lille rolle i Danmark i forhold til mange andre steder i verden. Den måde, man er religiøs på i meget store dele af verden, er marginalt i DK. (...) **Danskerne har en tendens til at opfatte ting, som har at gøre med religion, som unormalt**. Den danske normalitet er ret sekulær (α-religiøs).

Se hele interviewet med Lene Kühle her:

<https://www.youtube.com/watch?v=vKbF0dtfkKw&t=29s>

BEDE/STILLERUM FÆLLES FOR ELEVER, DER HAR BRUG FOR EN PAUSE?

Undersøgelser v. Psykiatrifonden viser at **28 procent af alle unge** har kontaktet sygehus eller læge, fordi de var **stressramt**. Kan man lave bede/stillerum rettet mere bredt til alle elever, der kan have brug for et rum til tilbagetrækning, refleksion, bøn og meditation?

Lene Kühle: Nej! Alt tyder på, at det kun er muslimer, der har et særligt behov for et stillerum. De kristne ønsker et sted at udøve deres andagt, og muslimer vil også helst have deres eget. Så det er ikke realistisk at få de forskellige behov til at mødes. Det at have sådan et fælles rum, hvor elever kan komme ind og slappe af, kan være en illusion om, at tingene er nemmere end de er.

Ida Diemar: Nej. Vi tilbyder mentor og studievejledning til elever, som skal styrke deres trivsel.

Zainab Nasrati: Ja. Som muslim deler jeg gerne rummet med andre elever, der ønsker at have et puste- eller et pauserum. Det kunne være rigtig interessant med et rum, som ikke kun er for muslimer. (...)

Der er en grundlæggende mistro til muslimske elever på skolerne. Det er dem, der er fokus på. Og derfor kommer vi aldrig i gang med at tale om muligheden for at have et stille/bederum, som kan være for mange andre grupper end muslimerne.

NEGATIV SOCIAL KONTROL...?

Ida Diemar:

- Bederum er en dårlig ide, fordi det skaber **risiko for negativ social kontrol** blandt muslimer. Selv om vi ikke har eksempler på social kontrol på min skole, så har vi som skole en forpligtigelse til at være opmærksom på det.
- Høje Taastrup Kommune holder møder omkring negativ social kontrol, og det er selvfølgelig noget, som jeg interesserer mig for, da min elevgruppe kan være i fare for det.
- Vi er nødt til at kunne tale om social kontrol. Derfor har vi fx klassens time med et dilemmaspil omkring social kontrol.

Zainab Nasrati:

- Hvordan er det social kontrol, at man vil trække sig ind i et rum for at bede en bøn? Hvordan skulle det være forskelligt fra alt muligt andet, som man som ungt menneske foretager sig?
- Hvorfor er der ingen, der taler om social kontrol, når det kommer til **fester eller til alkohol?**
- Vi kommer aldrig videre i samtalen om, hvorvidt et stillerum er en god ide, fordi der er denne **mistillid til muslimer omkring social kontrol.**

Omar Alkhathib:

- Muslimer kan godt lide at bede fælles. Man prikker lige sin makker på skulderen: Skal vi bede sammen? Ifølge teologien er der en **større belønning ved at bede sammen** end at bede alene. Hvordan vil de sekulære tolke det? Udfører jeg social kontrol, når jeg spørger en ven om at bede sammen med mig?

MODARBEJDER ELLER FREMMER SEKULARITET (A-RELIGIØSITET) MANGFOLDIGHED?

Lene Kühle: Der er masser af forskning, der viser, at en sekulære holdning modarbejder mangfoldighed. (...) Der er måske en ny og mere restriktiv form for sekularisme på vej ind.

Mohamed: Jeg er en af dem, som skulle finde et sted under trappen og et tomt lokale at bede i, dengang jeg gik på gymnasiet. Vi bør adskille bøn og forkyndelse. Da jeg bad min bøn ene og alene på gymnasiet, så var det ikke religiøs forkyndelse. Jeg skulle bare bede min bøn.

Jeg ser en form for selvmodsigelse i, at Ida på den ene side siger, at der skal være plads til alle, men samtidigt synes hun, at der ikke skal være plads til religiøse fællesskaber. Hvis religion er en del af de unge menneskers identitet, og mener, at de har brug for at bede de fem bønner og nogle af dem falder indenfor det tidsrum, hvor de går i skole, så bør der være plads til det, ellers så udelukker man det.

Omar Alkhatib: Jeg er selv muslim og vil gerne bede i det offentlige rum. Men jeg er ikke blind over for at vi står over for en reel udfordring, fordi vi skal definere det sekulæres rammer i det offentlige. Hvor aggressiv og neutraliserende en sekularisme skal det være?

Kan en kristen, muslim, jøde, buddhist tage sin religion med ind i det offentlige rum eller ikke? Naturligvis skal alle kunne tage deres religion med ind i det offentlige rum. Andet ville være undertrykkelse af den religiøse ånd. Men samtidigt skal man sikre, at der er nogle rammer, så alle kan komme til orde.

KAN MUSLIMERS ØNSKE OM ET BEDERUM OG UDDANNELSESSTEDERS SEKULÆRE TILGANG FAVNES UNDER ET?

Zainab Nasrati: Som muslim har jeg bare behovet for at bede for mig selv. Det kan man sagtens gøre uden at larme på nogen måde. Den fælles bøn kan man have i moskeen. På KU har man et stillerum, hvor muslimer, kristne og mediterende holder til. Det vil jeg også gerne indgå i.

Omar Alkhatib: Ville en løsning være at sige, at religiøse får plads til at bede? Det er så uddannelsens opgave at sikre at der ikke sker en dominans af den ene religion over den anden.

Ida Diemar: På min skole er der plads til, at vi kan være forskellige på tværs af kulturel baggrund, og der er fællesskaber, man kan være med i, på tværs af det. Religiøst fællesskab må man finde andre steder.

Lene Kühle: Jeg har rykket mig en lille smule i forhold til min overbevisning om, at det ikke er realistisk at lave et fælles bede/stillerum. Lad os undersøge "best praksis" på de steder, hvor det eksisterer. Hvilke betingelser gør, at det lykkes? Dog vil jeg ikke gå så langt som til at sige, at det automatisk gør det til en god ide at indføre på gymnasier. De har deres "thing".

Karina Weiland: Det er helt vildt vigtigt, at vi har snakket og lyttet til hinanden i dag. Jeg tror, at en måde at komme videre på, er at have dialogen i det hele taget. Jeg håber, at når vi går herfra, at alle synes, at det har været godt at være med, og at man får sagt det, man har på hjerte.

DIALOG...?

Mødets dialogiske værdi bestod i, at centrale argumenter og holdninger for og imod bede-/stillerum kom frem, samtidigt med folk i begge lejre lyttede til hinanden.

Det blev også klart,

- at de modsatrettede holdninger byggede på forskellige "systemer", forståelsesrammer og kontekster,
- at der er bagvedliggende for-forståelser og agendaer, som er vigtige at tage op (fx spørgsmålet om social kontrol, muslimers oplevelse af at være mødt med mistillid).

"Bede/stillerum vil modarbejde frihed og folkestyre. I stedet skal vi have den demokratiske samtale. Det står der også i gymnasiets formålsparagraf."

(Ida Diemar)

"Plads til religiøs udfoldelse giver bedre grobund for at være en aktiv medborger, fordi man føler sig anerkendt, som man er." (Zainab Nasrati)

MERE DIALOG...?

Kan man gøre mere for, at parterne **bedre forstår hinanden?**

Ja, selvfølgelig! Det kan være ved at lave forumspil, skift af roller/position, og det er vigtigt at skabe et rum for at parterne kan undersøge hinandens forforståelse og kontekster meget mere.

Det ville forudsætte

- At parterne har sagt ja på forhånd.
- At man har fysiske møder.

En sådan proces vil formentligt kunne give en meget bedre baggrund for at tage stilling og evt. etablere et stillerum på et uddannelsessted.

NYE SPØRGSMÅL FOR AT DEBATTEN KAN BEVÆGE SIG VIDERE...

Bøn og åndsfrihed og demokrati

- Hvad er forskellen mellem forkyndelse og bønns-praksis? Kan det altid holdes adskilt?
- Hvad giver det for en muslim at kunne udføre sine bønner? Kan bøn skabe bedre forudsætninger for åndsfrihed og demokrati – eller er det modsat?
- Hvordan skal man forstå "dannelse" i dansk gymnasiekultur? Hvad er de bagvedliggende værdier for dannelse? Lader det sig forene med bønns-praksis? Hvis ikke, hvori ligger den bagvedliggende uenighed?

Social kontrol

- Vil det at give mere plads til religiøs praksis på et gymnasium betyde, at elever føler sig presset til at bekende deres religiøse tilhørsforhold? Skaber det større risiko for negativ social kontrol?
- Kan opmærksomhed på social kontrol blandt muslimske minoritetselever forårsage en generel mistillid til muslimske elever? Hvis ja, - hvordan undgår man det?

Sekularitet

- Hvordan kan sekularitet (a-religiøsitet) undgå at begrænse mangfoldighed?
- Er det muligt at forene en sekulær tilgang med en vis plads til religiøs udfoldelse?

LINKS

Replay fra Tingmødet:

<https://www.youtube.com/watch?v=cKp2Z3RZRSk>

Læs mere om Dialog på Tværs her: www.dialogpaatvaers.dk

Følg os på de sociale medier:

<https://www.facebook.com/dialogpaatvaers>

<https://www.linkedin.com/company/dialog-på-tværs>

<https://www.instagram.com/dialogpaatvaers/>

Tinget er produceret af en gruppe frivillige under Dialog på Tværs. Stort tak til dem.

Du kan støtte Dialog på Tværs her med penge til en kop kaffe eller mere. Støtte går til husleje og andre nødvendige udgifter.

<https://www.dialogpaatvaers.dk/stoet/>

Tak til Dansk Folkeoplysnings Samråd for økonomisk støtte!

